

Pedagogika odnosa in resonance

■ **Bojan Žalec**, red. prof. dr., filozof, je predstojnik Inštituta za filozofijo in etiko na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani, redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* (sedež v Salzburgu), avtor 170 znanstvenih publikacij, od tega sedmih samostojnih znanstvenih knjig.

V tem članku bom predstavil teorijo edukacije, ki temelji na teoriji resonance, ki jo je razvil nemški filozofični sociolog Hartmut Rosa (Rosa, 2019; Žalec, 2021a; b). Izraz edukacija uporabljam v pomenu, ki zajema tako vzgojo kot izobraževanje. V nadaljevanju bom najprej podal oris Rosove teorije resonance, potem pa predstavil uporabo te teorije na področju teorije edukacije.

Pojem resonance, njene bistvene značilnosti

Po Rosovi opredelitvi je resonanca odnos človeka s svetom, ki ima štiri bistvene sestavine oz. značilnosti. Te veljajo za obe strani, ki sta v resonanci: 1. vzajemna aficiranost, dotaknjenost; 2. lastno učinkovanje; 3. preobrazba; 4. nerazpoložljivost (Žalec, 2021a: 827–828). V resonanci smo takrat, ko se nas nekaj dotakne, ko nismo ravnodušni. Dober primer tega je ljubezen ali pa prevzetost nad 'čudeži' narave, lepoto umetnine itd. Lastno učinkovanje pomeni, da v odnosu resonance nobeden od deležnikov ni samo pasiven, ni samo

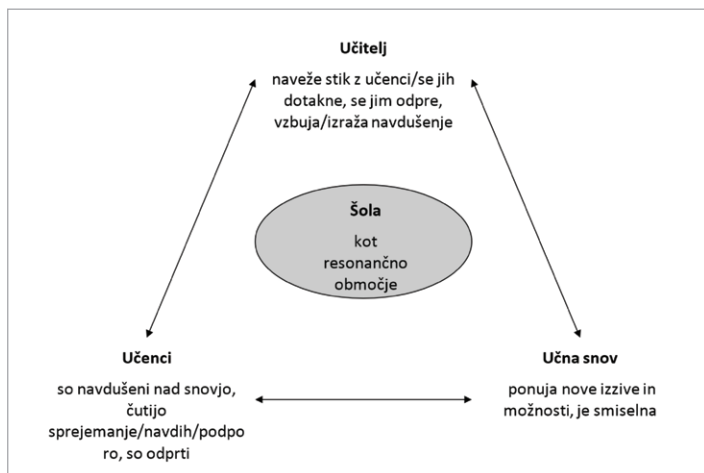
objekt, ampak je vedno tudi dejaven, izvaja lastno učinkovanje na drugega deležnika. To se dogaja na primer v resničnem dialogu, ki je vzorčen primer resonance. O dialogu ne moremo govoriti, če nekdo samo posluša in sprejema, drugi pa le govori. Na primeru dialoga lahko pokažemo tudi, da resonanca ni samo ujemanje, skladnost, harmonija, konsonanca, ampak je vedno tudi nasprotje, disonanca. Kjer obstaja popolno ujemanje, popolna konsonanca, tam dialog ni potreben in je nesmiseln. Za dialog je potrebno neko neskladje, neka različnost, nasprotje. Potrebno je, da vsaka stran govori in da govori s

svojim glasom. Vendar pa to še ni dovolj za dialog. Ta glas mora priti do drugega in se ga dotakniti, glas drugega pa mora priti do mene. Dialog in resonanca na splošno sta vedno dvosmeren in obojestranski proces. Nadalje pravi dialog pomeni, da sta oba deležnika v dialogu oz. po njem bolj ali manj spremenjena, da sta doživela določeno preobrazbo. Primer resonance je vzajemna ljubezen. Pri njej so lepo razvidne vse tri bistvene značilnosti resonance: vzajemna dotaknjenost, lastno učinkovanje in preobrazba obeh deležnikov. Ljubezen, ki nas ne spremeni, po kateri smo isti kot pred njo, ni prava ljubezen. Z ljubeznijo pa lahko ponazorimo še četrto bistveno značilnost resonance: nerazpoložljivost. To pomeni, da nam entiteta, s katero smo v resonanci, ni popolnoma na razpolago, da z njo ne moremo poljubno razpolagati, je kontrolirati, jo upravljati itd. To je lepo vidno pri ljubezni. Ljubezni ne moremo popolnoma nadzorovati, zato pravimo, da nas ljubezen zadene. Ljubezni in resonance ne moremo izsiliti in jo poljubno proizvajati. Inženiring ljubezni in resonance ni možen. V odnosu resonance smo lahko samo z entiteto, ki ohrani del svoje samostojnosti, avtonomije. Resonanca vključuje določeno avtonomijo in hkrati delno izgubo avtonomije deležnikov v odnosu. Oboje je prisotno v pristni vzajemni ljubezni.

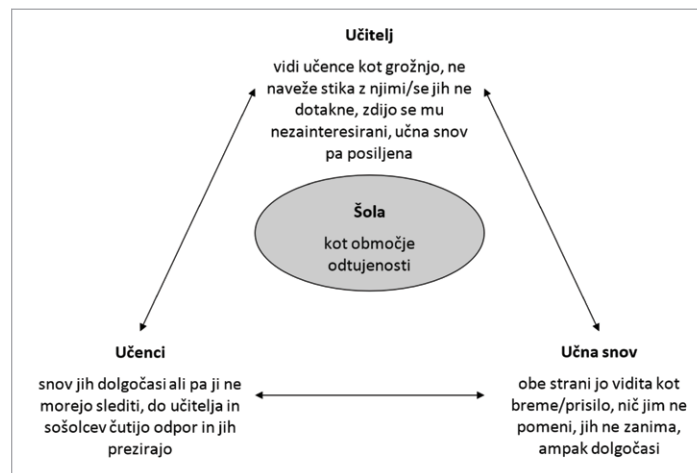
Nasprotje resonance Rosa imenuje odtujenost, s tujko alienacija (Žalec, 2021a: 829). Odtujenost v Rosovem smislu je brezodnosni 'odnos'. To je 'odnos', v katerem so osi ali kanali resonance mrtvi, nemi ali zamašeni. Glas drugega ne pride do nas, do drugega smo ravnodušni ali pa ga obravnavamo kot mrtvo stvar, kot goli predmet za našo uporabo in manipulacijo, kot golo sredstvo. Tako imamo do narave,

Foto: Alenka Veber

Slika 1: Uspešen pouk kot trikotnik resonance

Slika 2: Neuspešen pouk kot trikotnik odtujitve

če smo z njo odtujeni, zgolj izkoriščevalski odnos. Drug primer je depresija, ki jo Rosa opredeli kot skrajni primer odtujenosti, tj. mrtvosti, nemosti resonančnih osi depresivne osebe s svetom.

Rezilientnost vključuje resonanco: prava edukacija je edukacija za resonanco

Naslednje pomembno dejstvo o resonanci je, da človekova rezilientnost vključuje oz. predpostavlja resonanco (Žalec, 2021c). Za rezilientnost¹ žal zaenkrat nimamo ustreznega prevoda, zato uporabljam izposojenko. Rezilientnost lahko prevedemo kot trdoživost, odpornost, tudi vzdržljivost. Vendar moramo biti pazljivi, da te izraze prav razumemo. Prava prispodoba za rezilientnost ni kakšen robusten tank ali hrast, ampak nežen grmič, ki se v viharju upogne, potem pa se vrne nazaj v položaj in stanje pred viharjem. Človek je rezilienten samo, če je v resonanci. To lahko razumemo, če upoštevamo, da je rezilientnost več kot zaščitenost pred poškodbo ali prizadetostjo. Vemo, da to ni mogoče, saj ni mogoče živeti pod steklenim zvonom. Človeka moramo pripraviti, da bo preživel kljub preizkušnjam, ki ga bodo poškodovale, ranile. To pa bo zmožel, če bo opremljen, da bo kos preizkušnjam. Taka oprema so kreposti, kot so vera, upanje in ljubezen. Vse te kreposti pa predpostavljajo resonanco in s tem ranljivost. Cilj edukacije je oblikovanje človeka, da bo kos življenjskim preizkušnjam. Tem bo kos lahko, če bo imel vero, upanje in lju-

bezen. Vse tri predpostavljajo resonanco. Zato ne rečemo zgolj, da je prava vzgoja vzgoja za kreposti, ampak je prava vzgoja tudi vzgoja za resonanco. Prava vzgoja mora v človeku razvijati in utrjevati zmožnost resonance, dispozicijsko resonanco. Dejali smo že, da resonance ne moremo kontrolirati, ona 'svoje glavo' pride in gre. Na to, da bo posameznik v resonanci, torej ne moremo neposredno vplivati. Lahko pa v njem oblikujemo zmožnost in občutljivost za resonanco in poskrbimo, da ta v njem ne bo zamrla. Zato je prava vzgoja vzgoja za zmožnost za resonanco. Ne nazadnje moramo omeniti, da merilo kakovosti življenja niso materialne dobrine, položaj, ugled, pozicije moči, ampak kakovost odnosov. Človek je bitje odnosov, zato v prvi vrsti potrebuje ustrezne odnose. Resonanca je temelj vseh dobrih odnosov. Zato je po mnenju Rosa človek bitje resonance, ki ima po svoji naravi zmožnost za resonanco, teži k resonančnim odnosom in se poskuša izogniti puščavam odtujenosti. Prava edukacija naj bi človeka usposobila za dobro življenje. To pa spet pomeni, da je prava edukacija edukacija za resonanco, saj je resonanca temelj dobrega življenja. Ne nazadnje pa ima resonanca še eno pomembno etično lastnost: sam lahko živim dobro samo, če tudi drugi živi dobro, saj sem sam lahko v resonanci z drugim samo, če je tudi on v resonanci z menoj. To pa pomeni, da mi skrb za moje dobro življenje nalaga skrb za dobro življenje drugega. Etika resonance je etika vzajemnosti.

(Ne)uspešnost edukacije v obliki trikotnika resonance oz. odtujenosti

Po tem splošnem orisu teorije resonance in njej ustrezne filozofske antropologije in etike se malce podrobneje posvetimo še resonančni teoriji edukacije. Rosa jo nazorno predstavi z dvema trikotnikoma (Rosa, 2019: 242–243). Prvi je trikotnik resonance, drugi pa odtujenosti. Trikotnik resonance predstavlja uspešno edukacijo, trikotnik odtujenosti pa neuspešno.

Med vsemi tremi oglišči trikotnika mora obstajati resonanca, da je lahko edukacija po merilih resonančne teorije zares uspešna. Da do tega pride, morajo biti izpolnjeni štirje pogoji (Rosa, 2019: 245):

1. Učitelj in učenci morajo biti sposobni doseči drug drugega. To pa terjajo, da učitelj verjame, da ima nekaj pomembnega povedati svojim učencem, da je pomembno, da jim to posreduje in da oni to slišijo. Podobno velja za učence. Tudi oni morajo biti prepričani, da so pomembni, da so njihovi odzivi pomembni, da lahko nekaj prispevajo. Če tega prepričanja ni, os resonance ne more zaživeti. To implicira, da so učenci prosti strahu pred odzivanjem in sodelovanjem. Učenci in učitelji morajo torej imeti potrebno stopnjo prepričanja o svojem lastnem učinkovanju ter medsebojnega zaupanja. Morajo biti pripravljeni in si želeli doseči drug drugega in biti prepričani, da je to mogoče. Brez tega prepričanja resonanca ni mogoča.

2. Drugi pogoj je, da učna snov, ki jo učitelj posreduje, nagovarja tudi samega učitelja in se njemu samemu zdi pomembna. Samo tako bo lahko prepričan, da ima nekaj pomembnega povedati, (pre)dati, posredovati učencem. Samo tako bo prepričljiv pred učenci in jih bo lahko navdihnil.
3. Učenci morajo odprto pristopati k snovi, biti morajo pripravljeni, da se z njo zavzeto ukvarjajo in da se jih dotakne, da jih 'gane', jim pride do živega, jih premakne. Morajo imeti zaupanje, da lahko snov pripravijo do tega, da jim spregovori. Otrok, ki doživlja šolo kot območje odtujeno-

sti, ni zmožen take pripravljenosti oz. odprtosti.

4. Ugotovili smo, da mora za dogajanje resonančne edukacije obstajati resonanca med učiteljem in snovjo, med učenci in snovjo ter resonanca med učiteljem in učenci. A to še ni dovolj. Obstajati mora tudi resonanca med učenci samimi. To je četrti pogoj za dogajanje trikotnika resonančne edukacije, saj se odprtost za resonanco lahko razvije samo, če to omogoča oz. dopušča ozračje v razredu.

Opombe

¹ Za podrobnejšo pojasnitev rezilientnosti in njene povezanosti s (teologalnimi) krepostmi gl. Zalec, 2020.

Literatura

- Rosa, Hartmut (2019): *Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World*. Cambridge: Polity Press.
- Zalec, Bojan (2020): Reziliencia, teologalne kreposti in odzivna Cerkev. *Bogoslovni vestnik* 80, št. 2, str. 267–279. Pridobljeno 4. 7. 2022 s spletne strani: <https://www.teof.uni-lj.si/zaloznistvo/bogoslovni-vestnik/bogoslovni-vestnik-80-2020-2>, DOI: 10.34291/BV2020/02/Zalec.
- Zalec, Bojan (2021a): Bivanjsko upanje, smisel in resonanca. *Bogoslovni vestnik* 81, št. 4, str. 825–834. Pridobljeno 5. 7. 2022 s spletne strani: <https://www.teof.uni-lj.si/uploads/File/BV/BV2021/04/Zalec.pdf>, DOI: 10.34291/BV2021/04/Zalec.
- Zalec, Bojan (2021b): Religija in narava v luči Rosove teorije resonance. *Poligrafi: revija za religiologijo, mitologijo in filozofijo* 26, št. 103/104, str. 5–22. ISSN 1318-8828. Pridobljeno 5. 7. 2022 s spletne strani: <http://ojs.zrs-kp.si/index.php/poligrafi/article/view/298/344>, DOI: 10.35469/poligrafi.2021.298.
- Zalec, Bojan (2021c): Resonance as an integral part of human resilience. *XLinguae* 14, št. 3, str. 139–150. Pridobljeno 6. 7. 2022 s spletne strani: http://www.xlinguae.eu/issue-n_3_2021.html.

Kalokagathía

Kulturni cilj antične vzgoje

■ **Tina Weilguny**, profesorica latinskega jezika in književnosti ter teologije. Na OŠ Alojzija Šuštarja v Zavodu sv. Stanislava poučuje klasično kulturo in klasično kulturo z latinščino.

V sodobni družbi zahodnega sveta lahko opazimo, da si otroci in najstniki svoje ideale oblikujejo na podlagi tega, kar srečujejo na socialnih omrežjih. Večina teh idealov temelji na formi, na zlahka zaznavni zunanji lepoti, ki vse prevečkrat skriva notranjo stisko, notranjo 'nelepoto'. Različne aplikacije najstnikom celo promovirajo 'nekulturno' obnašanje, nad katerim se marsikdo upravičeno zgraža. Kljub temu da živimo tisočletja stran od antičnih civilizacij, nas te znova in znova učijo tudi o današnjem svetu in podajajo odgovore na sodobna vprašanja.

Etimološki in socialno-zgodovinski vidik kulture

Beseda kultura izhaja iz latinščine. Tako kot ima beseda v slovenščini več pomenov, je tudi latinski glagol *colo*, iz katerega beseda izhaja, večpomenski. Prvotno pomeni 'obdelujem' (polje), pomeni pa tudi 'spoštujem, čišlam', kar se prenese tudi na latinski samostalniki *cultura* s pomenom 'vzgoja, izobraževanje, čaščenje, spoštovanje'. Neposredno s kulturo je povezan tudi glagol kultivirati, ki z enakim etimološkim izhodiščem v svojem izvoru pomeni »pripravljati zemljo za rast rastlin; načrtno

se ukvarjati s čim, navadno z namenom doseči boljše, popolnejšo obliko« (Snoj, 2015). Pomeni tudi 'krepi, razvijati, utrjevati'. Tako se starši in pedagogi trudimo kultivirati otrokov značaj, njegove sposobnosti. Enako kot kultiviramo rastline in se trudimo za njihovo boljše, popolnejšo obliko, se pri vzgoji trudimo, da vzgajamo kulturne posameznike.

Predstave o tem, kaj je kultura in kaj je kulturno (obnašanje), so se v zgodovini razlikovale. Ozvald (2000), ki je pisal pred 100 leti (*Kulturna pedagogika* je še danes zanimiva), je strogo ločil med kulturo in civilizacijo. Menil je, da je za

duhovno rast človeka ključno, katere vrednote so pomembne v posamezni dobi. Kulturo je opredelil kot posameznikovo ustvarjanje znamenitih del ali odkrivanje velikih vrednot na različnih življenjskih področjih, ob čemer se oplajajo tudi ostali člani družbe. Elena Nikityuk, ena sodobnejših raziskovalk kulturne vzgoje v antiki z državne univerze v St. Petersburgu, bi temu smotrno dodala, da ima kultura, posebej v kontekstu izobraževanja, na vsaki stopnji zgodovinskega razvoja pomembno vlogo pri postavljanju sistema individualnih in kolektivnih vrednot (Nikityuk, 2019).

Foto: Petra Duhanjny

